

**UCHWAŁA NR XXX/162/2013
RADY GMINY KARNIEWO**

z dnia 28 listopada 2013 r.

**w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Karniewo na
lata 2013-2016.**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U z 2013 poz. 594) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162 poz. 1568 z późn. zm.) Rada Gminy w Karniewie uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Karniewo na lata 2013-2016, stanowiący załącznik nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Karniewo.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Przewodniczący Rady
Gminy

**Beata
Krystyna Jackowska**

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Karniewo na lata 2013-2016

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. PODSTAWA PRAWNA	7
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	16
4 UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	24
5 UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	42
6 OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ (SWOT)	64
7 ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE.....	66
8 INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KARNIEWO	71
9 ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	72
10 ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	73

1. WSTĘP

Dziedzictwo kulturowe jest istotnym czynnikiem zarówno życia jak i działalności człowieka. Na krajobraz kulturowy składają się zarówno elementy przyrodnicze, jak i wytwory oraz osiągnięcia cywilizacyjne człowieka. Są to pojedyncze obiekty, zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzeni, krajobraz miejski i wiejski, obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną mieszkańców. Zabytki, które składają się na dziedzictwo są nie tylko materialnym śladem przeszłości, lecz także cennym elementem kultury, przyczyniającym się do kształtowania przyjaznego otoczenia człowieka. Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kultury może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców. W działaniach samorządów lokalnych, podobnie jak w polityce państwa, istotne jest zapewnienie zrównoważonego rozwoju i ładu przestrzennego oraz powiązanie ochrony zabytków z ochroną środowiska naturalnego.

Ochrona dziedzictwa kulturowego wymaga podejmowania odpowiednich działań strukturalnych i organizacyjnych, które w połączeniu z właściwie prowadzoną opieką przez właścicieli i użytkowników zabytków dadzą efekt w postaci prawidłowo utrzymanych obiektów i zabytkowych obszarów. O ile ochrona w swej istocie jest domeną i zadaniem państwa polskiego, to już sama opieka nad zabytkiem jest zadaniem należącym do właściciela i użytkownika, w tym także samorządu terytorialnego. Zadania wynikające z prawidłowo prowadzonej opieki nad dziedzictwem kulturowym w regionie jak też na poziomie gminy mogą odbywać się w sposób prawidłowy pod warunkiem, że będą one miały charakter kompleksowy, obejmujący wszystkie aspekty chronienia zabytków nie tylko przed zniszczeniem, ale co najważniejsze, przekazania go w stanie niepogorszonym następnym pokoleniom. Istotnym jest zatem aby dla obiektów i obszarów, które utraciły swoją pierwotną funkcję, wygenerować odpowiedni sposób zagospodarowania, który w efekcie końcowym nie naruszy ich substancji zabytkowej. Działania te powinny zostać podjęte wspólnie ze strukturami państwa odpowiedzialnymi za ochronę zabytków. Taki oto sposób działania

jest możliwy jednak pod warunkiem, że działania prowadzone w środowisku kulturowym będą spójne na różnych szczeblach zarządzania administracyjnego w obrębie kompetencji struktur państwa i samorządu.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na jednostki samorządu terytorialnego obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy). Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Zachowane i należycie pielęgnowane dziedzictwo kulturowe wyróżnia obszar gminy i przesądza o jej atrakcyjności.

Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania zarówno badań jak i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego. Powinien ponadto służyć upowszechnianiu i promowaniu dziedzictwa kulturowego. Program może być wykorzystywany przez inne jednostki samorządu terytorialnego, środowiska badawcze i naukowe, właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych oraz osoby zainteresowane kulturą i dziedzictwem kulturowym.

Opracowanie i uchwalenie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami nie powinno być traktowane jedynie jako realizacja przez gminę zadania ustawowego. Programy mają bowiem służyć rozwojowi gminy poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystania zabytków na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne. Inne ważne cele gminnego programu opieki nad zabytkami wskazane przez ustawodawcę (np. określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe czy tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami) sprawiają, że program ten może pełnić ważną rolę społeczną, a jego konsekwentna realizacja powinna stać się istotnym czynnikiem rozwoju gminy. Program opieki nad zabytkami powinien pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy. Wskazane w programie działania

powinny być ukierunkowane na poprawę stanu zabytków, ich adaptację, rewaloryzację oraz zwiększenie dostępności do nich dla mieszkańców i turystów. Jednocześnie mogą przyczynić się do zwiększenia atrakcyjności regionów, podniesienia konkurencyjności oferowanych produktów turystycznych, a także szerszego od dotychczasowego wykorzystania potencjału związanego z zachowanym dziedzictwem kulturowym. Gminny Program Opieki nad Zabytkami, m.in. poprzez działania edukacyjne, może też budzić w lokalnej społeczności świadomość wspólnoty kulturowej, roli i znaczenia lokalnych wartości i wspólnych korzeni. Wspólna dbałość o zachowanie wartości kulturowych wzmacnia poczucie tożsamości, wspiera identyfikację jednostki z tzw. małą ojczyzną, zacieśnia procesy integracyjne w społeczności lokalnej, minimalizując niektóre negatywne skutki globalizacji. Współpraca środowisk samorządowych i konserwatorskich podczas realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami powinna przynieść wszystkim stronom wymierne korzyści tj. zachowanie dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń, poprawa stanu obiektów zabytkowych, zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznych, rozwój społeczno-gospodarczy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest opracowywany na 4 lata. Z realizacji programu wójt (burmistrz, prezydent miasta) co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

Podstawowym założeniem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Karniewo jest wyznaczenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami, a także świadome kształtowanie dziedzictwa kulturowego i eksponowanie jego zasobów. Taki sposób postępowania przyczyni się do upowszechniania kultury, podtrzymywania regionalnych tradycji, zacieśniania więzi lokalnych, podniesienia atrakcyjności turystycznej gminy, zwiększenia świadomości mieszkańców gminy z zakresu regionalnej ochrony zabytków.

Ustawa o Ochronie Zabytków i Opiece nad Zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. Nr 162 poz. 1568 z dnia 17 września 2003 r. z późniejszymi zmianami) nakłada na Wójta założenie Gminnej Ewidencji Zabytków gminy i sporządzanie na okres 4 lat Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami. Z realizacji programu Wójt co dwa lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejne sporządzane programy opieki powinny uwzględniać pojawiające się nowe uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze i kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu oraz prowadzone okresowo oceny efektów wdrażania obowiązującego programu.

Efektom wdrażania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Karniewo będzie przede wszystkim poprawa stanu zachowania obiektów zawartych w Gminnej Ewidencji Zabytków, podniesienie ich rangi oraz kształtowanie produktów regionalnych i wzmocnienie tradycji etnograficznych, co wpłynie na aktywizację mieszkańców w działaniach na rzecz zachowania regionalnego dziedzictwa.

2. PODSTAWA PRAWNA

Podstawę prawną sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami stanowią:

- **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz.U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm. w przepisach art.5, art. 6 ust. 1 i art. 86**

Dokument ten objął zabytki ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce: *„Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), (...) stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art.6. ust. 1), oraz każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa (art. 86)”*.

- **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity: Dz. U. 2001 r. Nr 142 poz. 1591).**

Zgodnie z art. 7 ust.1 pkt 9 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do własnych zadań gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane z ochroną zabytków jak i opieką nad zabytkami.

- **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami).**

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, określa politykę zarządzania zabytkami oraz wyznacza główne zadania państwa oraz obywateli (właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych).Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Wprowadza pojęcia ochrony i opieki.

Ochrona zabytków (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- Zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- Zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- Udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- Przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- Kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- Uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Natomiast opieka nad zabytkami (art. 5) sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na:

- Zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- Prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- Zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- Korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.

Opiece i ochronie podlegają, bez względu na stan zachowania (art. 6):

- Zabytki nieruchome – krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

- Zabytki ruchome – dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, wytwory sztuki ludowej, rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- Zabytki archeologiczne – pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej. Ochronie ustawodawczej mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa wskazuje formy ochrony zabytków (art. 7), do których należą:

- Wpis do rejestru zabytków (prowadzonego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek na podstawie decyzji wydanej przez WKZ z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy);
- Uznanie za Pomnik Historii (przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i dziedzictwa narodowego);
- Utworzenie parku kulturowego (przez Radę Miejską na podstawie uchwały);
- Ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. wprowadziła obowiązek sporządzenia przez samorządy programów opieki

nad zabytkami. Zgodnie z art. 87 tej Ustawy zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami. Program ten, po uzyskaniu opinii wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, przyjmowany jest odpowiednio przez Sejmik Województwa, Radę Powiatu i Radę Gminy art.87.3. Na poziomie powiatu, województwa i gminy program taki sporządza się na okres 4 lat art.87.1., z czego po okresie 2 lat zarząd województwa, powiatu i wójt sporządzają sprawozdanie, które odpowiednio przedstawia się Sejmikowi Województwa, Radzie Powiatu lub Radzie Gminy art. 87.5, a następnie przekazywane jest Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i właściwemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu jego wykorzystania przy opracowywaniu, aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami art. 87.6.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele gminnych programów opieki nad zabytkami, do których należą:

- Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;

- Określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieki nad zabytkami.

Program opieki nad zabytkami jest dokumentem uzupełniającym w systemie planowania. Wyznacza cele i określa instrumentarium służące do ich osiągnięcia.

- **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2001 r. Nr 62 poz. 627 z późn. zm.)**

W Ustawie zapisano, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania polityk, strategii, planów lub programów powinna „określać, analizować i oceniać przewidywane znaczące oddziaływania, (...) na środowisko, a w szczególności na (...) zabytki, jak również w przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, Ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia: (...) „cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności obszaru o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego wrażliwe na oddziaływania, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu. Niezwykle ważne są przepisy dotyczące planowanych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko i wymagających sporządzenia „raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko”. Dla ochrony dziedzictwa kulturowego przepis ten jest istotny w kontekście budowy wież telefonii komórkowej oraz stosunkowo nowej inicjatywy, jaką jest budowa farm wiatrowych i ich oddziaływanie na krajobraz kulturowy, a więc przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze

- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2003 r. nr 80 poz. 717 z późn. zm.)**

Ustawa precyzuje co powinno być uwzględniane podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W interesującym nas obszarze w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględniania się „wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” (art. 1). W studium uwzględniać należy uwarunkowania wynikające ze: (...) „*stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej*” (art. 10). Studium oraz plany zagospodarowania przestrzennego winny określać (...) „*obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej*”. Istotne jest nałożenie na wójtów i burmistrzów obowiązków zarówno zawiadomienia m.in. wojewódzkiego konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studiów, planów zagospodarowania przestrzennego i występowania o opinie i wnioski, jak również uzgadniania.

- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. 1994 r. nr 89 poz. 414.)**

Ustawa traktuje zabytki w sposób szczególny, podkreślając, iż obiekt budowlany należy projektować i budować, zapewniając: „ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską”. Wymienione są rodzaje czynności w procesie budowlanym, również w kontekście obiektów wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, a także ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Budynki podlegające takiej ochronie prawnej nie wymagają świadectwa charakterystyki

energetycznej. W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia na remont tych obiektów lub ich rozbiórkę (ale w tym wypadku dopiero po skreśleniu obiektu z rejestru zabytków przez Generalnego Konserwatora Zabytków). Podobnie jest w przypadku chęci zainstalowania na takim obiekcie tablic i urządzeń reklamowych. Ustawa nakazuje wprost wymóg uzyskania pozwolenia WKZ przed wydaniem pozwolenia na budowę.

- **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. Nr 115 poz. 741)**

Jednym z wymienionych celów publicznych jest „opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”. Kolejne zapisy precyzują, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są to sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa (tu wyjątkiem są nieruchomości będące we władaniu Agencji Nieruchomości Rolnych) lub jednostki samorządu terytorialnego oraz wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych do spółek, podział nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków. Ponadto dopuszczono możliwość nałożenia na nabywcę nieruchomości gruntowej, oddawanej w użytkowanie wieczyste, obowiązku (zapisanego w umowie) odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych. Taki sam obowiązek można nałożyć w decyzji o ustanowieniu trwałego zarządu Ważne dla właściciela zabytku i zarządcy nieruchomości będącej w trwałym zarządzie są zapisy mówiące o obniżce o 50% ceny nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków, chociaż dopuszczono tu także możliwość podwyższenia lub obniżenia tej bonifikaty oraz o obniżce o 50% opłat z tytułu trwałego zarządu, która to bonifikata również może być podwyższona lub obniżona. Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży „nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.”

- **Ustawa o z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody Dz. U. nr 92 poz. 880)**

Ustawa określa „tereny zieleni” definiuje jako „tereny wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, znajdujące się w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast, pełniące funkcje estetyczne, rekreacyjne, zdrowotne lub osłonowe, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe oraz cmentarze, a także zieleń towarzyszącą ulicom, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom oraz obiektom kolejowymi przemysłowym”. Zezwolenie na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków wydaje WKZ; dotyczy to również drzew owocowych. Ustawodawca posłużył się również pojęciem „wartości historycznych”, „kulturowych”, które są jednym z czynników ważnych przy tworzeniu parków krajobrazowych, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, ustanawianiu pomników przyrody i innych czynnościach.

- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz. U. z 1991 r. Nr 114, poz. 493 z późn. zm.)**

W Ustawie zapisano że „prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym”, natomiast państwo, jako mecenas, wspiera tę działalność, a minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może wspomóc finansowo realizację planowanych na dany rok zadań.

Sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury, szczególnie tych wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami (których celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami). Zatem szeroko pojęta opieka nad zabytkami niekoniecznie musi oznaczać bezpośrednie czynności przy zabytku, ale również gromadzenie wiedzy o zabytkach, jej udostępnianie poprzez np. organizację wystaw, edukację społeczeństwa dotyczącą ochrony zabytków, uświadomienie istnienia odziedziczonych po dawnych mieszkańcach dóbr kultury, uwrażliwienie na wyjątkowy charakter tego dziedzictwa.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Karniewo na lata 2013-2016 koresponduje zarówno z założeniami dokumentów programowych województwa zachodniopomorskiego jak i z dokumentami krajowymi.

3.1. Obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami

Obowiązek sporządzania gminnych programów opieki nad zabytkami określa zapis art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.).

W myśl art. 87 tej ustawy, Zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

Programy, o których mowa mają na celu, w szczególności:

- Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu i rada miejska, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Programy, o których mowa są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z ich realizacji zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3.2. Definicje

Z uwagi na konieczność precyzyjnego odnoszenia się w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami do zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.), przyjęto za ustawą następujące definicje:

- **Zabytek** - nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- **Zabytek nieruchomy** - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa wyżej;
- **Zabytek ruchomy** - rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa wyżej;
- **Zabytek archeologiczny** - zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- **Instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- **Prace konserwatorskie** - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- **Prace restauratorskie** - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- **Roboty budowlane** - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- **Badania konserwatorskie** - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku

- oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- **Badania architektoniczne** - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
  - **Badania archeologiczne** - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
  - **Historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
  - **Historyczny zespół budowlany** - powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
  - **Krajobraz kulturowy** - przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
  - **Otoczenie** - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

3.3. Sposoby opieki nad zabytkami w świetle przepisów Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o Ochronie Zabytków i Opiece nad Zabytkami

Według zapisów Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o Ochronie Zabytków i Opiece nad Zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.) art. 4 ochrona

zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej, działań dążących do:

- Zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- Zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- Udaremniania niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- Przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- Kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- Uwzględniania zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Zgodnie z art. 5 ustawy opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- Naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- Prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- Zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- Korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- Popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury;

W myśl art. 6 ustawy ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- Krajobrazami kulturowymi;
- Układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi;
- Dziełami architektury i budownictwa, dziełami budownictwa obronnego;
- Obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi;
- Cmentarzami;
- Parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni;
- Miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- Dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
- Kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
- Numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;
- Wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego;
- Materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. Nr 85, poz. 539, z 1998 r. Nr 106, poz. 668, z 2001 r. Nr 129, poz. 1440 oraz z 2002 r. Nr 113, poz. 984);
- Instrumentami muzycznymi;
- Wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;
- Przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

Zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- Pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;
- Cmentarzyskami;
- Kurhanami;
- Reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej;

Art. 6 ustawy mówi również, iż ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej. W ustawie znajdują się zapisy precyzujące formy ochrony zabytków. Art. 7 ustawy stanowi, iż formami ochrony zabytków są:

- Wpis do rejestru zabytków;
- Uznanie za pomnik historii;
- Utworzenie parku kulturowego;
- Ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

3.4. Opieka nad zabytkami jako zadanie własne gminy

Obowiązki jednostek samorządowych określają zarówno przepisy Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o Ochronie Zabytków i Opiece nad Zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.), jak również Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o Samorządzie Gminnym (Dz. U. z 1990 r., Nr 16 poz. 95 1568 z późn. zm.). Ustawa o Ochronie Zabytków i Opiece nad Zabytkami określa obowiązki oraz kompetencje gminy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązki są określone m.in. w art.22, pkt.4 narzucającym obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków, art.87 regulującym sporządzenie na okres czteroletni gminnych programów opieki nad zabytkami, oraz w art.18 i 19 nakazujących uwzględnianie zapisów tych programów przy sporządzaniu i

aktualizacji strategii rozwoju, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania. Ponadto w nowelizacji Ustawy o Ochronie Zabytków i Opiece nad Zabytkami z dnia z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2010 r., do art. 19 dodano ust. 1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchome, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków. Dodatkowo w artykułach 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71 i 72 wyżej wymienionej ustawy zawarte są szczegółowe określenia obowiązków samorządu dla objętych ochroną zabytków, które są własnością gminy lub są w jej posiadaniu. Artykuły 81 i 82 regulują ponadto możliwość udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Na podstawie art. 96 istnieje także możliwość, w której wojewoda, na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, może powierzyć, w drodze porozumienia, prowadzenie niektórych spraw z zakresu swojej właściwości, w tym wydawanie decyzji administracyjnych, gminom i powiatom, a także związkom gmin i powiatów, położonym na terenie województwa. W Ustawie o Samorządzie gminnym, w rozdziale 2, określone są zadania odnoszące się wprost lub pośrednio do ochrony zabytków. Art. 6. 1. mówi, iż do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów, co za tym idzie również opieka nad zabytkami. Art. 7. 1. doprecyzowuje, że zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy, co może się przekładać na działania związane z opieką nad zabytkami w kontekście: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, kultury, w tym bibliotek gminnych i innych placówek upowszechniania kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i

zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy i współpracy z organizacjami pozarządowymi.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1 Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Karniewo jest zbieżny ze strategicznymi celami państwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Cele te wymienione są w dokumentach:

- **Tezy do Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.**

W Tezach do Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajduje się szereg zapisów mających istotny wpływ na niniejszy dokument. Należą do nich zapisy określające cele Programu i zasady ochrony konserwatorskiej.

We wstępie do Tez określono główne cele programu, którymi jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. Celem jest także stworzenie wykładni porządkującej sferę ochrony poprzez

Wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

- Zasady *primum non nocere* (po pierwsze nie szkodzić);
- Zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- Zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
- Zasady, zgodnie, z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
- Zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,
- Zasady odwracalności metod i materiałów,

- o Zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wymienione zasady dotyczą zarówno konserwatorów – pracowników urzędów, profesjonalnych konserwatorów - restauratorów dzieł sztuki, konserwatorów architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, badaczy, właścicieli i użytkowników, w tym duchownych – codziennych konserwatorów zabytkowych świątyń.

W rozdziale 2 „Uwarunkowania ochrony i opieki nad zabytkami”, zagadnienia zostały opisane w sposób określający po pierwsze cel, a następnie kierunki działania. Dotyczy to w szczególności stanu zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych, stanu zabytków techniki, pomników historii, obiektów z Listy Dziedzictwa Światowego UNESCO, (dla tych tematów wspólnym jest utworzenie krajowej ewidencji w systemie cyfrowym oraz monitoring stanu i sposobów wykorzystania), stanu służb konserwatorskich, stanu opieki nad zabytkami i wreszcie stanu uregulowań prawnych.

Rozdział 3 „Działania o charakterze systemowym” mówi o powiązaniu ochrony zabytków z polityką ekologiczną, dotyczącą ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa oraz o wypracowaniu strategii ochrony dziedzictwa i wprowadzeniu jej do polityk sektorowych.

W rozdziale 4 „System finansowania” omówione są aspekty stworzenia sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.

W kolejnym, rozdziale 5 „Dokumentowanie, monitorowanie i standaryzacja metod działania” omówione jest dokumentowanie poprzez tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach oraz stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji; wypracowanie spójnego systemu dokumentowania badań, stanu zachowania oraz określania i certyfikacji wartości zabytkowych, wspólnego dla wszystkich typów zabytków; monitorowanie - poprzez gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania

obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa oraz ujednoczenie metod działań profilaktycznych, konserwatorskich, restauratorskich i ochronnych.

Rozdział 6 „Kształcenie i edukacja”, porusza fundamentalne zagadnienie stałej pracy nad wzrostem świadomości, dotyczącym wartości dziedzictwa kulturowego i jego ochrony w życiu i prawidłowym funkcjonowaniu społeczeństwa.

W rozdziale 7 „Współpraca międzynarodowa” opisane są zagadnienia mające na celu wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie.

- **Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004–2013.**

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Karniewo jest zbieżny z głównymi zadaniami Programu Operacyjnego nr 9 „Dziedzictwo kulturowe”, do których należy intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym kompleksowa poprawa stanu zabytków oraz rozwój kolekcji muzealnych, poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także dziedzictwa archeologicznego), kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne, zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowej i konfliktu zbrojnego. Główne założenia Strategii dokumentu, wytyczające kierunki przy tworzeniu gminnego programu opieki nad zabytkami to m.in. działania zmierzające do aktywnego zarządzania zasobami materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez poprawę stanu zabytków, zwiększenie ich dostępności dla turystów, inwestorów, mieszkańców, min. poprzez adaptacje, zwiększenie atrakcyjności regionów poprzez wykorzystanie przez nie wartości wynikających z lokalnego zasobu

dziedzictwa kulturowego oraz edukacja i wdrażanie metod nowoczesnego administrowania związane z ochroną i zachowaniem zabytków.

Beneficjentami programu mogą być m.in. samorządowe instytucje kultury i jednostki samorządu terytorialnego. Zadania programu będą realizowane poprzez:

- Priorytet 1. Rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych, realizowany bez udziału środków europejskich, dotyczący bezpośrednio:
  - Rewitalizacji historycznych obszarów miejskich;
  - Ochrony i zachowania krajobrazu kulturowego wsi;
  - Rewitalizacji, rewaloryzacji, konserwacji, renowacji, modernizacji i adaptacji na cele inne niż kulturalne historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, w tym zespołów fortyfikacyjnych oraz budowli obronnych, parków i ogrodów;
  - Rewaloryzacji i konserwacji zabytków budownictwa drewnianego;
  - Rewaloryzacji zabytkowych cmentarzy oraz renowacji, ochronie i zachowaniu miejsc pamięci i martyrologii w kraju i za granicą;
  - Prowadzenia badań archeologicznych i zabezpieczenia zabytków archeologicznych;
  - Konserwacji zabytków ruchomych (niewchodzących w skład zasobów muzealnych), w tym w szczególności wystroju i historycznego wyposażenia kościołów w kraju i zagranicą;
  - Dokumentowania zabytków (w tym badania naukowe i inwentaryzacja) w kraju i za granicą;
  - Zabezpieczenia przed skutkami klęsk żywiołowych, zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem zagranicę zabytków ruchomych i nieruchomych;

- Ochrony zabytków na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.
- Priorytet 2. Rozwój i konserwacja kolekcji muzealnych, realizowany bez udziału środków europejskich, dotyczący bezpośrednio:
  - Zakupu dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych;
  - Zakupu starodruków i archiwaliów;
  - Konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych w kraju i za granicą;
  - Wspierania muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych;
  - Dofinansowania wykonania kopii starodruków i inkunabułów.
- **Narodowy program kultury Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego na lata 2004–2013 i Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Kultury i Zachowanie Dziedzictwa Kulturowego.**

Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” wynika z Narodowego Planu Rozwoju (uchwalonego Ustawą z dn.20.04.2004r. Dz. U. z 2004 r. nr 116, poz. 1206). Służy on do wdrażania Narodowej Strategii rozwoju Kultury w sferze dotyczącej opieki nad zabytkami. Jako uzupełnienie tych dokumentów, funkcjonuje również Sektorowy Program Operacyjny „Rozwój kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego” przyjęty przez rząd we wrześniu 2005 r.

Za cel strategiczny programu operacyjnego przyjęto tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności i znaczenia kultury, jako czynnika rozwoju społeczno-ekonomicznego. Cel ten będzie realizowany między innymi poprzez realizację priorytetów w zakresie ochrony i zachowanie dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym, budowę i rozbudowę infrastruktury kultury o znaczeniu ponadregionalnym, rozwój infrastruktury kultury i ochrona dziedzictwa kulturowego o znaczeniu ponadregionalnym oraz renowację i konserwację zabytków ruchomych.

W kontekście gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Karniewo najbardziej istotne jest ostatnie z wymienionych działań. Działanie ukierunkowane jest na projekty z zakresu ochrony ruchomych obiektów dziedzictwa kulturowego o znaczeniu międzynarodowym, ogólnokrajowym i ponadregionalnym. Celem realizacji działania jest zachowanie dla przyszłych pokoleń ruchomych obiektów dziedzictwa kulturowego poprzez renowację, konserwację, a także zabezpieczenie przed zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem poza granice kraju. W ramach działania do realizacji przewiduje się projekty infrastrukturalne o wartości powyżej 100 tys. euro. Wśród kwalifikujących się projektów są między innymi konserwacja i digitalizacja muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych; konserwacja innych zabytków ruchomych (niewchodzących w skład zasobów muzealnych), w tym w szczególności wystroju i historycznego wyposażenia kościołów; wspieranie rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych; zabezpieczenie przed skutkami klęsk żywiołowych, zniszczeniem, kradzieżą i nielegalnym wywozem zagranicę zabytków ruchomych i nieruchomych; tworzenie kompleksowych systemów informacji zabezpieczeń przed nielegalnym wywozem dzieł sztuki przez granice oraz zabezpieczenie zabytków ruchomych przed kradzieżą i zniszczeniem.

Beneficjentami Programu mogą być między innymi jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia, organizacje pozarządowe działające na zasadzie non-profit, kościoły i związki wyznaniowe oraz archiwa.

4.2 Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Karniewo wykazuje zgodność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim jak i powiatowym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

- **Strategia rozwoju województwa mazowieckiego do roku 2020 (Uchwała Nr 78/06 przyjęta przez Sejmik Województwa Mazowieckiego dnia 29 maja 2006r.)**

Kwestia opieki nad zabytkami jest traktowana w Strategii w szerszym kontekście tworzenia więzi lokalnych społeczności z zamieszkiwanym przez nią obszarem oraz tworzenia i pielęgnowania tradycji regionalnych, tzw. „małych ojczyzn”, na którą w polityce regionalnej Unii Europejskiej kładzie się bardzo duży nacisk. W dokumencie zdiagnozowano najważniejsze problemy w dziedzinie kultury i dziedzictwa kulturowego występujące na Mazowszu, są to:

- spadek liczby instytucji kultury pociągający za sobą zmniejszenie oferty kulturalnej regionu;
- likwidacja znacznej liczby bibliotek w województwie;
- fakt znajdowania się licznie występujących w regionie zabytków w bardzo często w złym stanie technicznym oraz postępująca eliminacja zabudowy drewnianej z krajobrazu kulturowego Mazowsza;
- brak promocji i niski poziom wiedzy dotyczącej regionu oraz niewystarczającej identyfikacji mieszkańców z Mazowszem.

W związku z tym nacisk został położony głównie na promocje wizerunku województwa, której celem jest budowanie pozytywnych skojarzeń związanych z jego wizerunkiem i propagowanie produktów charakterystycznych dla regionu. Kreowanie i promocja produktu regionalnego nie tylko przyczyni się do budowania i wzmocnienia tożsamości i atrakcyjności regionu, ale także stanowić będzie ważny element jego promocji w wymiarze krajowym i europejskim. Województwo mazowieckie ze względu na swoje

walory kulturowe, turystyczne i przyrodnicze ma ogromne możliwości promowania lokalnych, niepowtarzalnych produktów ściśle związanych ze środowiskiem geograficznym, kulturą oraz gospodarką regionu.

Przedstawione działania, w kontekście opieki nad zabytkami, będą w przeważającej mierze polegały na:

- Kształtowaniu tożsamości regionu oraz kreowaniu i promocji jego produktu, realizowanemu między innymi poprzez:
  - ochronę i promocję, którymi powinny zostać objęte zespoły urbanistyczne i dziedzictwo drewniane (w tym miejscowości o charakterystycznej unikalnej drewnianej zabudowie letniskowej położonej wzdłuż tzw. linii otwockiej), cenne krajobrazy kulturowe wsi i małych miast;
  - promocję unikalnych zabytków architektury, miejsc pamięci narodowej oraz zamieszkania i pobytu wielkich twórców identyfikujących się z regionem;
  - kreowanie regionalnych ośrodków tożsamości kulturowej.
- Promocji i zwiększaniu atrakcyjności turystycznej i rekreacyjnej regionu w oparciu o walory środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego realizowanej między innymi dzięki:
  - wzmocnieniu dotychczasowych kierunków działań samorządu, propagujących zasoby dziedzictwa kulturowego oraz rozwój kultury w regionie;
  - rewitalizacji zespołów zabytkowych i wykorzystanie ich do rozwoju funkcji turystycznych;
  - wsparciu tworzenia lokalnych parków kulturowo-historycznych wokół istniejących zabytków architektury umożliwiających rozwój funkcji turystycznych.
- **Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007–2013**

W ramach RPO WM wspierane będą działania z zakresu ochrony i odnowy obiektów i zespołów zabytkowych lub historycznych służące poszerzeniu oferty turystycznej lub kulturalnej, w tym dotyczące renowacji, zabezpieczeniu

przed zniszczeniem i kradzieżą adaptacji do nowych funkcji turystycznych lub kulturowych m.in. zespołów pałacowo-parkowych, zespołów fortyfikacyjnych, budowli i zespołów obronnych, obiektów sakralnych parków zabytkowych oraz obiektów przemysłowych.

Działania te będą realizowane w ramach Priorytetu VI: „Wykorzystanie walorów naturalnych i kulturowych dla rozwoju turystyki i rekreacji”. Priorytet ten w szczególności skupia się na:

- rewitalizacja, konserwacja, renowacja, rewaloryzacja, modernizacja, adaptacja historycznych obiektów i zespołów zabytkowych wraz z ich otoczeniem, w tym:
  - obiektów sakralnych,
  - zespołów fortyfikacyjnych,
  - budowli i zespołów obronnych,
  - parków zabytkowych,
  - obiektów przemysłowych;
- konserwacja zabytków ruchomych udostępnianych publicznie;
- zabezpieczenie zabytków przed zniszczeniem lub kradzieżą;
- digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego pod warunkiem powszechnego udostępnienia.

Beneficjentami mogącymi skorzystać ze wsparcia w tym działaniu są m.in.:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia,
- Jednostki organizacyjne posiadające osobowość prawną,
- Instytucje kultury,
- Organizacje pozarządowe,
- Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych,
- Jednostki sektora finansów publicznych posiadające osobowość prawną,
- Podmioty działające w oparciu o zapisy Ustawy o partnerstwie publiczno – prywatnym.

Maksymalne wsparcie wynosi 85 % lub też wynika z właściwego rozporządzenia Ministra Rozwoju Regionalnego (w przypadku wystąpienia pomocy publicznej). Maksymalna wartość projektów w zakresie utrzymania i ochrony dziedzictwa kulturowego o znaczeniu regionalnym i lokalnym wynosi do 20 mln zł. Dla niektórych typów projektów maksymalna wartość projektu wynosi 4 mln zł, tj. dla projektów dotyczących:

- konserwacji zabytków ruchomych,
- rozwoju zasobów cyfrowych w dziedzinie zasobów bibliotecznych, archiwalnych, filmowych oraz zasobów wirtualnych muzeów, galerii, fonotek, filmotek, cyfrowych bibliotek itp.,
- zabezpieczenia zabytków przed kradzieżą i zniszczeniem oraz projektów realizowanych przez instytucje kultury państwowe i współprowadzone z ministrem właściwym ds. kultury i dziedzictwa narodowego, archiwa państwowe.

Kwestie opieki nad zabytkami, w szerszym kontekście, pojawiają się także w Priorytecie V. Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu. Działanie 5.2. Rewitalizacja miast. Wsparcie jest udzielane w ramach określonych przez uchwalony przez gminę lokalny program rewitalizacji, przy czym przedsięwzięcia planowane do realizacji powinny mieć charakter kompleksowy umożliwiający w dalszej perspektywie ożywienie społeczno - gospodarcze terenu. W ramach lokalnych programów rewitalizacji możliwe jest realizowanie działań w zakresie opieki nad zabytkami polegających na renowacji budynków o wartości architektonicznej i znaczeniu historycznym, m.in. zlokalizowanych w strefie ochrony konserwatorskiej, w tym prace konserwatorskie, odnowienie fasad i dachów budynków wraz z zagospodarowaniem przyległego terenu.

- **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego (Uchwała Nr 65/2004 przyjęta przez Sejmik Województwa Mazowieckiego dnia 7 czerwca 2004 r.)**

Plan został uchwalony przez Sejmik Województwa Mazowieckiego Uchwałą nr 65/2004 (Dz. Urz. Woj. Maz. nr 217z 28.08.2004r., poz.5811). W zakresie opieki nad zabytkami skupia się on na następujących zagadnieniach:

- Kształtowaniu tożsamości kulturowej Mazowsza poprzez pielęgnowanie i rozwój lokalnych, materialnych i niematerialnych dóbr kultury;
- Potrzebie podnoszenia stanu świadomości społecznej w zakresie dziedzictwa historycznego, wspólnoty dziejów, tradycji;
- Zobowiązaniu do ochrony i utrzymania zabytków, przy uwzględnieniu potrzeb współczesnego społeczeństwa (zgodnie z Konwencją w sprawie Ochrony zabytków Architektonicznych w Europie. Podpisaną w Cordobie w 1995 r.), co realizowane będzie dzięki:
  - ochronie architektury drewnianej,
  - ochronie zespołów architektoniczno – parkowych, jako obrazu historycznej struktury społecznej,
  - uświadomieniu, iż współczesny zakres ochrony zabytków odbywa się w skali ponadjednostkowej, zawierającej budowle, dzieła, założenia i zespoły stanowiące przedmiot ochrony,
  - zróżnicowaniu potrzeb ochrony, z punktu widzenia przyrodniczego, kulturowo – zabytkowego, historycznego, turystyczno – wypoczynkowego, etc.

- **Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015 (Uchwała Nr 42/12 przyjęta przez Sejmik Województwa Mazowieckiego dnia 12 marca 2012 r.)**

W ramach prac nad Wojewódzkim Program Opieki nad Zabytkami na lata 2012-2015 sformułowano cel strategiczny „Zachowanie regionalnej przestrzeni kulturowej i kultywowanie tradycji jako podstawa budowania tożsamości kulturowej regionu i kształtowania postaw społecznych w sferze opieki nad zabytkami oraz wykorzystania dziedzictwa dla rozwoju regionu”. Na cel ten składają się cele operacyjne obejmujące szereg działań bezpośrednio dotyczących opieki nad zabytkami na poziomie gminy:

- **Cel I. Ochrona i zachowanie materialnego i niematerialnego dziedzictwa regionu.**
  - Działanie 1. Ochrona i zachowanie wartości dziedzictwa materialnego.
    - rewaloryzacja i rewitalizacja zdegradowanych obiektów i obszarów historycznych;
    - zapobieganie niszczeniu cennych obiektów, w tym zabezpieczenia przed pożarem, zalaniem, kradzieżą itp.;
    - ochrona i zachowanie obiektów zagrożonych (szczególnych): architektury drewnianej, dworskiej, przemysłowej, obiektów budownictwa obronnego;
    - wypracowanie wspólnie z samorządami lokalnymi programów ochrony zabudowy drewnianej (wiejskiej, małomiasteczkowej i uzdrowiskowej);
    - tworzenie płaszczyzny współpracy różnych podmiotów na rzecz usuwania zagrożeń systemowych i konfliktów w sferze opieki nad zabytkami;
    - stworzenie we współpracy z Mazowieckim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków bazy dotyczącej zagrożonych zabytków.
  - Działanie 2. Ochrona zabytków ruchomych.
    - Rozwój placówek muzealnych;

- Wsparcie prywatnego muzealnictwa;
- Ochrona i konserwacja zabytków ruchomych stanowiących element wystroju i wyposażenia (w tym świątyń);
- Zapobieganie niszczeniu cennych obiektów w tym zabezpieczenia przed pożarem, zalaniem, kradzieżą itp..
- Działanie 3. Ochrona zabytków archeologicznych:
  - identyfikacja zabytków archeologicznych;
  - wykonywanie zaleceń konserwatorskich podczas procesów inwestycyjnych;
  - ochrona i zachowanie zagrożonych (szczególnych) zabytków archeologicznych, cmentarzysk oraz posiadających własną formę krajobrazową.
- Działanie 4. Ochrona, dokumentacja i popularyzacja zasobów o szczególnej wartości decydujących o specyfice regionu (najcenniejszych i charakterystycznych).
  - wspieranie i inicjowanie prac badawczych i dokumentacyjnych najcenniejszych obiektów zabytkowych regionu;
  - promocja najcenniejszych i charakterystycznych dla regionu obiektów i obszarów zabytkowych;
  - propagowanie i wspieranie działań służących szybkiej aktualizacji i uzupełnienia wojewódzkiej i gminnych ewidencji zabytków.
- Działanie 5. Ochrona i kreowanie krajobrazów kulturowych zachowujących tożsamość kulturową i walory krajobrazowe, w tym komponowanych ciągów zieleni.
- Działanie 6. Kształtowanie i ochrona przestrzeni historycznych miast i wsi.
  - kształtowanie przestrzeni publicznych w nawiązaniu do tradycji miejsca;

- rewaloryzacja zabytkowej zabudowy na obszarach historycznych;
  - ochrona panoram zabytkowych miast i wsi;
  - zachowanie osi widokowych i zapewnienie właściwej ekspozycji zabytków;
  - ochrona i rewaloryzacja małej architektury i zespołów zieleni (komunalnej);
  - dostosowanie nowej zabudowy do warunków krajobrazowych, lokalnych tradycji budowlanych i gabarytów zabudowy historycznej.
- Działanie 7. Rewitalizacja historycznych ośrodków życia kulturalnego
    - Adaptacja zabytkowych dworów i pałaców na funkcje kulturalne, turystyczne i edukacyjne;
    - Wspieranie i promocja wydarzeń realizowanych w zabytkowych obiektach (dworach, pałacach, parkach, klasztorach, plebaniach, ośrodkach w zespołach przemysłowych, ...).
  - Działanie 8. Pielęgnowanie tradycji i lokalnego folkloru w powiązaniu z zasobami dziedzictwa materialnego
    - Kontynuacja wsparcia i upowszechnienia „ginących zawodów”;
    - Wspieranie i promocja twórczości artystycznej, ludowej;
    - Podtrzymywanie warunków dla wytwarzania tradycyjnych wyrobów kulinarnych;
    - Rozwój i promocja skansenów,
    - Upowszechnianie wydawnictw folklorystycznych (audio i video) wraz z przewodnikami i wydawnictwami o regionie.
  - Działanie 9. Popularyzacja i zwiększanie dostępności do zasobów dziedzictwa
    - digitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego;

- promocja projektów zajmujących się digitalizacją i archiwizowaniem dokumentów i fotografii znajdujących się w rękach prywatnych;
  - wspieranie rozwoju nowych form udostępniania zbiorów muzealnych;
  - zwiększanie dostępności do zabytków poprzez warunkowanie dotacji do prac w obiektach, zabytkowych od publicznego udostępniania tych obiektów;
- **Cel II. Kształtowanie tożsamości regionalnej.**
- Działanie 1. Utrwalanie i kształtowanie świadomości mieszkańców o historii i zasobach dziedzictwa kulturowego, w tym regionalnego i lokalnego oraz budowanie i pielęgnowanie wrażliwości na bogactwo przestrzeni kulturowej.
    - tworzenie i rozwój ekspozycji regionalnych w instytucjach kultury;
  - Działanie 2. Kształtowanie regionalnej dumy w oparciu o zabytki architektury i budownictwa, krajobraz kulturowy, wydarzenia historyczne oraz działalność wybitnych osób.
    - organizacja konkursów dotyczących dziedzictwa i tradycji w celu rozwijania zainteresowań historią i dziedzictwem regionu;
    - kreowanie wyobrażeń na temat tożsamości historycznej i kulturowej Mazowsza, z uwzględnieniem specyfiki lokalnej;
  - Działanie 3. Kreowanie ośrodków budowania tożsamości kulturowej regionu (w ramach pasm turystyczno-kulturowych oraz wskazanych w PZPWM).
  - Działanie 4. Promocja walorów kulturowych regionu.
- **Cel III. Wzrost społecznej akceptacji dla ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego regionu.**

- Działanie 1. Stymulowanie działań służących ochronie obiektów zabytkowych i promowanie najlepszych przykładów takich działań.
    - premiowanie działań służących odzyskaniu obiektów zabytkowych zagrożonych zniszczeniem;
    - organizowanie konkursów dla właścicieli obiektów zabytkowych, promujących właściwą opiekę nad obiektem oraz jego udostępnienie.
  - Działanie 2. Edukacja społeczeństwa w zakresie praw i obowiązków dotyczących opieki nad zabytkami.
    - szkolenia dla radnych, urzędników, właścicieli i użytkowników zabytków, organizacji pozarządowych, w zakresie opieki nad zabytkami, m.in. przez Departament Kultury, Promocji i Turystyki Urzędu Marszałkowskiego;
    - upowszechnianie wiedzy o prawach i obowiązkach właścicieli zabytków, organizacja szkoleń dla właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.
  - Działanie 3. Stymulowanie i intensyfikacja współpracy pomiędzy sektorem publicznym, prywatnym i pozarządowym w działaniach na rzecz edukacji, promocji, podniesienia świadomości o zasobach i potrzebie zachowania dziedzictwa regionu.
- **Cel IV. Efektywne zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego regionu oraz kreowanie pasm turystyczno-kulturowych.**
- Działanie 1. Wspieranie podmiotów posiadających w swoich zasobach znaczną liczbę zabytków w działaniach służących efektywnemu zarządzaniu obiektami zabytkowymi.
  - Działanie 2. Stymulowanie wykorzystania dziedzictwa kulturowego w obszarze przemysłów kultury i czasu wolnego.
  - Działanie 3. Kształtowanie pasm turystyczno-kulturowych

- Działanie 4. Kreowanie produktów turystyki kulturowej w oparciu o tradycje historyczne
- Działanie 5. Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju lokalnego i regionalnego poprzez organizację wydarzeń kulturalno-historycznych w miejscach zabytkowych
- Działanie 6. Adaptacja obiektów zabytkowych dla współczesnych funkcji kulturalnych, turystycznych i edukacyjnych
- Działanie 7. Propagowanie korzyści płynących z wykorzystania dziedzictwa i krajobrazu kulturowego dla rozwoju regionalnego i lokalnego:
  - tworzenie finansowych i pozafinansowych mechanizmów współpracy różnych podmiotów działających w sferze ochrony i promocji dziedzictwa regionu;
  - włączenie organizacji pozarządowych w działania samorządu województwa służące opiece nad zabytkami.
- **Program opieki nad zabytkami powiatu makowskiego na lata 2010-2013 (Uchwała Nr XXXII/210/10 przyjęta przez Radę Powiatu w Makowie Mazowieckim dnia 25 lutego 2010 r.)**

Zasadnicze cele Programu opieki nad zabytkami powiatu makowskiego zostały określone następująco:

- Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- Uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzanie do poprawy stanu ich zachowania;
- Wyeksponowanie procesów degradacji zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;

- Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Aby zrealizować założenia niezbędne staje się koordynowanie metod ochrony dziedzictwa kulturowego powiatu. Powyższe cele staną się możliwe do osiągnięcia poprzez:

- Uwzględnienie ochrony zabytków w planach rozwoju powiatu;
- Branie pod uwagę formy ochrony zabudowy podczas konstruowania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz podczas tworzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- Włączenie problemów ochrony nad zabytkami do zadań strategicznych;
- Uwzględnienie w planach zagospodarowania krajobrazu ochrony krajobrazu naturalnego;

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie Gminy.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Karniewo wykazuje zgodność z celami zawartymi w następujących gminnych dokumentach strategicznych.

- **Studium uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego Gminy Karniewo w zakresie ochrony dóbr kultury (Uchwała Nr XIX/131/2001 przyjęta przez Radę Gminy dnia 30 sierpnia 2001 r.)**

Studium uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego Gminy Karniewo w zakresie ochrony dóbr kultury wskazuje, iż obiektami zabytkowymi są dobra kultury mające znaczenie historyczne, często artystyczne i tym samym godne trwałego zachowania. Określenie ustawowe dóbr kultury jest względnie subiektywne, tak więc konieczne jest wykonanie ewidencji dóbr kultury przez osoby kompetentne oraz o właściwych kwalifikacjach. Do czasu powyższych działań należy kierować się poniższymi wskazaniem:

- Obiekty zabytkowe winny być trwale zachowane, a najlepiej by pełniły funkcje dla których powstały;
- Przestrzeganie już ustanowionych praw traktujących o dobrach kultury;
- W zasadzie wszystkie obiekty powstałe przez 1945 r. należy traktować jako potencjalne zabytki, a z pewnością wszystkie powstałe przez 1914 r. znajdują się w kręgu zainteresowań Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Ustalenia dotyczące zachowania zabytkowych układów przestrzennych:

- Obszary dawnych zespołów dworskich uznaje się za strefy ochrony konserwatorskiej ze względów historycznych, archeologicznych;
- W przypadku zamierzeń inwestycyjnych należy dla tych obszarów wykonać studia historyczno-przestrzenne (konieczność wykonania badań archeologicznych) zawierające obligatoryjne wytyczne co do

projektowania. Obszary te zlokalizowane są w następujących miejscowościach – Chełchy Kmiece, Czarnostów, Karniewo, Krzemień Leśniewo, Łukowo, Malechy, Romanowo, Wólka Łukowska, Zaręby, Żabin Łukowski;

- W zespołach dworskich zasadą jest utrzymywanie jednolitości własnościowej, a tam gdzie są podziały – dążenie do scalenia celem prowadzenia jednolitych działań rewaloryzacyjnych;
- Dla centrów wsi mających średniowieczną metrykę zasadą jest utrzymywanie historycznych układów drożnych i kierunków podziałów własnościowych.

Zalecenia odnoszące się do zachowania zabytkowych układów przestrzennych:

- Ze względu na znane walory historyczno-przestrzenne zaleca się wykonanie studiów historycznych dla wsi – Karniewo, Gościejewo, Czarnostów, Łukowo, Obiecanowo, Słoniawy, Szwelice. Wytyczne wynikające z tych opracowań winny być obligatoryjne dla projektantów;
- Odpowiednie rozpoznanie historyczne wskazane jest dla wszystkich miejscowości powstałych w średniowieczu. Wnioski z tych prac powinny być jednym z ograniczeń w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
- Wskazane jest dążenie do pełnej rewaloryzacji przestrzennej (w jakimś zakresie też funkcjonalnej) dawnych zespołów dworskich, a zwłaszcza ich rezydujących części.

Ustalenia dotyczące ochrony zabytków budownictwa i architektury przedstawiają się następująco:

- Zasadą jest dążenie do trwałego zachowania zabytkowych obiektów, a w miarę możliwości przywracania im pierwotnego (uzgodnionego z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków) wyglądu;
- Zamiary zmian w obecnym wyglądzie zabytkowych budowli należy uzgadniać z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wykonując

dokumentację o szczególności zależnej od zakresu zamierzonych prac i walorów danego obiektu, zgodną z aktualnymi wymogami merytorycznymi.

Do zaleceń dotyczących ochrony zabytków budownictwa i architektury wymienia się m.in.:

- Prowadzenie przez samorząd zbioru informacji rejestrujących stan zabytków i potrzeby w zakresie remontów;
- Oznaczenie wszystkich wartościowych historycznie budowli odpowiednimi tabliczkami informacyjnymi;
- Wykonanie ewidencji wg systemu Ośrodka Dokumentacji Zabytków (tzw. "białe karty") dla wszystkich budowli drewnianych, zaczynając od najstarszych.

Gmina nie posiada zbyt wielu zabytkowych cmentarzy. Jednakże te, które możemy odnaleźć są wyjątkowej rangi, trwale rejestrując przeszłość tej ziemi oraz będąc zbiorowym dokumentem historii. Na tych obszarach ustala się :

- Obszary cmentarzy (tych znanych jak i jeszcze niezidentyfikowanych) są miejscami, których funkcja ma być trwale zachowana. Do czasu wpisania do rejestru zabytków miejsca ta są obszarami objętymi strefami ochrony konserwatorskiej;
- Nowe nagrobki na cmentarzach grzebalnych nie mogą przesłaniać tych mających walory zabytkowe, w związku z tym ich wysokość nie powinna być wyższa niż 30-40 cm. Więszymi nagrobkami mogą być tylko te będące dziełami sztuki.

Na tych terenach zaleca się :

- Przeprowadzenie badań nad lokalizacją cmentarzy dotychczas nieznanymi (np. cholerycznymi) celem określenia ich obszarów – pozwoli to na uniknięcie wydawania niewłaściwych wskazań lokalizacyjnych;

- Zaplanowanie odpowiedniej zieleni na cmentarzu grzebalnym w Karniewie.

Podstawową zasadą ochrony stanowisk archeologicznych jest ich dokładne zlokalizowanie oraz niedopuszczenie do samowolnych działań na ich terenie.

Na terenie stanowisk archeologicznych ustala się:

- Zabrania się jakichkolwiek prac ziemnych na stanowiskach archeologicznych (lub obszarach) wpisanych do rejestru zabytków – działania wyłącznie po pisemnym pozwoleniu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- Znane stanowiska archeologiczne obejmuje się strefą ochrony konserwatorskiej ze wszystkimi z tego faktu wynikającymi konsekwencjami prawnymi – m.in. uzgadnianie planowania działań z WKZ;
- Prace wykopaliskowej stanowisk archeologicznych prowadzić wyłącznie mogą osoby posiadające pisemne zezwolenie WKZ;
- Przypadkowe znaleziska należy natychmiastowo zabezpieczyć i powiadomić o nich WKZ;
- Zezwala się na użytkowanie rolnicze obszarów stanowisk archeologicznych pod warunkiem stosowania dotychczasowych technologii upraw czy hodowli;
- Planowane prace ziemne naruszające grunt na znacznych obszarach (np. wodociągi, podziemne kable, żwirownie) należy uzgadniać z WKZ.

Na w/w obszarach zaleca się również:

- Uprzedzanie mieszkańców gminy (w pierwszej kolejności sołtysów) o możliwości nielegalnych działań niszczących stanowiska archeologiczne, a więc o działalności tzw. poszukiwaczy skarbów. W przypadku stwierdzenia takich faktów należy zawiadomić Policję oraz WKZ.

Studium ukierunkowani i kierunków zagospodarowania przestrzennego jest w fazie aktualizacji.

- **Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy (Uchwała Nr XI/53/03 przyjęta przez Radę Gminy Karniewo dnia 23 grudnia 2003 r.)**

Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy ustala następujące przeznaczenie terenów na których znajdują się obiekty zabytkowe:

- Krzemień – obszar oznaczony symbolem 1U – wyznaczono teren usług nieuciążliwych (strefa ochrony konserwatorskiej);
- Łukowo – obszary oznaczone symbolami:
  - 1 ZC – wyznaczono teren cmentarza parafialnego;
  - 2 UK – wyznaczono teren kaplicy i punktu katechetycznego.
- Szwelice – tereny oznaczone symbolami:
  - 23 ZC – wyznaczono teren cmentarza parafialnego;
  - 24 UK – wyznaczono teren parafii rzymsko-katolickiej.

Plan ten ustala także zasady dotyczące ochrony środowiska kulturowego. Ustala się m.in.:

- Ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz posiadających strefę ochrony konserwatorskiej wymienionych w rozdziale II § 8, zgodnie ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Karniewo”, w tym: zespół sakralny w Karniewie, zespoły podworskie w Karniewie, Czarnostowie, Łukowie, Krzemieniu, linia kolei wąskotorowej Mława-Przasnysz;
- Ochronę zabytkowych układów parkowych nie posiadających ewidencji konserwatorskiej w Chełchach Kmiecych, Malechach i Romanowie, dla których należy wykonać dokumentację i podjąć działania zmierzające do przywrócenia w przyszłości ich kompozycji i walorów przyrodniczych;
- Bezwzględny zakaz podziału terenów parków dworskich;

- Obowiązek ochrony budynków mieszkalnych i gospodarczych pochodzących sprzed 1945 roku, będących w rejestrze Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- Obowiązek wykonywania wszelkich prac budowlanych, modernizacyjnych i konserwatorskich w sposób zapewniający rekonstrukcję obiektów, w uzgodnieniu i pod nadzorem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- Na terenach parków zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków i parków posiadających strefę ochrony konserwatorskiej niedopuszczalna jest jakakolwiek działalność powodująca naruszenie ich układów, drzewostanu i stosunków wodnych;
- Użytkowników parków obowiązuje zachowanie głównych założeń i elementów kompozycji, zakaz wprowadzania obcych form i gatunków drzew oraz zachowanie granic wskazanych na rysunku planu;
- Konieczność wykonania inwentaryzacji przyrodniczej drzewostanu, jego uzupełnienie i pielęgnację w sposób zapewniający rewaloryzację, w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków;
- Ochronę zabytkowych cmentarzy, nagrobków i zieleni cmentarnej w Karniewie i Szwelicach;
- Ochronę zabytkowych układów przestrzennych wsi średniowiecznych do których należy Czarnostów, Gościejewo, Obiecanowo, Szwelice i częściowo Karniewo oraz wsi drobnoszlacheckich: Chelchy Dzierskie, Chelchy Kmiece;
- Ochronę stanowiska archeologicznego, średniowiecznego gródka rycerskiego, położonego na terenie zabytkowego parku w Karniewie, wpisanego do rejestru zabytków, a także wszystkich stanowisk oznaczonych na rysunku planu;
- Wszelkie prace ziemne na terenach objętych ochroną konserwatorską należy wykonywać w uzgodnieniu i pod nadzorem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;

- W trakcie robót ziemnych może dojść do odkrycia ruchomych lub nieruchomych zabytków archeologicznych. W takim przypadku należy niezwłocznie zawiadomić Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i postępować zgodnie z jego zaleceniami.
- **Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego Fragmentów Miejscowości: Byszewo, Chełchy Iłowe, Chełchy Klimki, Czarnostów, Gościejewo, Karniewo, Łukowo, Malechy, Obiecanowo, Romanowo, Słoniawy, Szlasy Złotki, Szwelice, Tłucznice, Wronowo, Zaręby, Zelki Dąbrowe. (Uchwała Nr XXVI/143/09 przyjęta przez Radę Gminy Karniewo dnia 30 grudnia 2009 r.)**

Zmiana Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego fragmentu Gminy Karniewo ustala następujące zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków:

- Ochronie prawnej zgodnie z wymaganiami przepisów odrębnych podlegają obiekty zabytkowe wpisane do rejestru, oznaczone na rysunku planu, w tym:
  - Linia kolejowa wąskotorowa relacji Mława – Maków Mazowiecki – nr rejestru A-615.
- Obowiązuje pełna ochrona obiektu zabytkowego w/w powyżej (Linia kolejowa wąskotorowa relacji Mława – Maków Mazowiecki), a wszelkie projekty dotyczące przekształceń i zmian w zagospodarowaniu terenu wymagają pisemnego pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Delegatura w Ostrołęce.
- Nakazuje się ochronę obiektów zabytkowych wymienionych w gminnym planie opieki nad zabytkami, w tym:
  - Spichlerz murowany i oficyna z końca XIX wieku w kompleksie 1 RM w Czarnostowie;
  - Budynek urzędu pocztowego (dawny urząd gminy), murowany z około 1925 r. w kompleksie 7 Up/U w Karniewie;

- Stanowiska archeologiczne w kompleksie 1 U/P/KS w Byszewie i 8 MN/RM/U w Karniewie.
- Na terenie w/w obiektów zabytkowych ustala się następujące warunki zagospodarowania obiektów:
  - Zakazuje się przekształceń powodujących zmniejszenie ich wartości historycznej i architektonicznej;
  - Dopuszcza się remonty oraz przebudowę obiektów wymienionych powyżej;
  - Projekty dotyczące prac remontowo-budowlanych obiektów wymienionych powyżej wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków Delegatura w Ostrołęce.
- Wszelkie prace ziemne na terenie stanowisk archeologicznych oznaczonych na rysunku zmiany planu należy prowadzić po uzyskaniu pisemnego pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Delegatura w Ostrołęce;
- W przypadku odkrycia zabytków nieruchomych lub ruchomych należy niezwłocznie zawiadomić służby ochrony zabytków i postępować zgodnie z ich zaleceniami.

5.2. Charakterystyka zasobów oraz analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Gminy

5.2.1 Zarys historii Gminy Karniewo

Pierwsze wzmianki dotyczące Karniewa, datowane na około 1239 r. mówią o tym, iż wsie Karniewo, Szwelice i Czarnostów zostały nadane przez księcia Konrada Mazowieckiego biskupom Płockim. Następną wzmianka, datowana na 1384 r. wskazuje, iż Karniewo znajduje się w „districtus” zakroczymskim. Okres ten był pełen zmian w systemie administracyjnym, ponieważ

powstawały powiaty sądowe. Podległość administracyjna poszczególnych fragmentów gminy Karniewo była przez dłuższy czas „płynna” – nawet po połowie XVI w. niektóre miejscowości były raz w powiecie makowskim a raz w przasnyskim. W 1376 r. erygowana została parafia w Karniewie, która obejmowała co najmniej 5 wsi. Przy odtwarzaniu wsi, po najazdach litewskich, stosowano już prawo chełmińskie – jak to miało miejsce w 1384 r. w Karniewie.

Progospodarcza polityka księcia Janusza I, panującego na tych ziemiach w latach 1374-1429, a później jego następcy Bolesława IV sprzyjała rozwojowi wsi na tych terenach. Z tego powodu na początku XV w. powstała druga parafia – w Szwelicach.

Następnym ważnym wydarzeniem, które było zwieńczeniem problemów gospodarczych, był Potop Szwedzki. Kilkuletnie zmagania z najeżdżącą przysporzyły ogromnych strat nie tylko na terenie Mazowsza. Wojska królów Szwecji uwielbiały niszczyć majątki duchowieństwa. Zniszczeniom tym, towarzyszyły znaczne wyludnienia. Szacuje się, że na terenie Mazowsza ubytek ludności sięgnął 40 %, z czego bardziej dotknięte tym zjawiskom były miasta.

W wyniku III rozbioru Polski, teraźniejsza gmina Karniewo, znalazła się w Prusach Nowowschodnich. Z czasów rządów pruskich zaszły duże zmiany w organizacji życia publicznego, m.in. upaństwowienie dóbr kościelnych czy przepisów dotyczących budownictwa.

W 1806 r. nadszedł tymczasowy kres panowania pruskiego. W wyniku bitew stoczonych na tych ziemiach, obecna gmina Karniewo została zajęta przez IV Korpus marszałka Soult'a. Od tej chwili tereny te należały do Księstwa Warszawskiego.

W wyniku Kongresu Wiedeńskiego w 1815 r. tereny te zaliczane były jako część państwa carskiego. Układ gmin i obwodów (powiatów) został zachowany a całość znalazła się w województwie płockim. Lata 1815-1830 trzeba uznać jako czas przyspieszonego rozwoju gospodarczego. Rozwój ten został przerwany przez Powstanie Listopadowe w którym brało udział

społeczeństwo tych ziem. Po upadku powstania zapanowało zahamowanie rozwoju gospodarczego. Nowością było przemianowanie województwa na gubernię w 1837 r.

Następnym ważnym wydarzeniem na tych ziemiach było Powstanie Styczniowe. Na tych ziemiach organizowana była partyzantka przeciwko silnym garnizonom umiejscowionym w Przasnyszu i Pułtusku. Niestety powstańcy Ci, słabo zorganizowani, szybko dali się rozbić. Ostatnim starciem była porażka oddziału kawalerii Ziemiańskiego w Czarnostowie.

I Wojna Światowa była dla mieszkańców obecnej gminy Karniewo bardzo wyniszczająca. Wycofujący się z tych terenów Rosjanie stosowali taktykę „spalonej ziemi”. Jednym z pierwszych posunięć Niemców, oprócz natychmiastowej konfiskaty zasobów żywnościowych, było poprawienie stanu dróg. Okupanci chcieli poprzez to sprawniej wywozić wszystko to co udało się zabrać. Po zakończeniu wojny, by nie komplikować i tak trudnej sytuacji, pozostawiono carski system administracyjny.

Niemiecki napad we wrześniu 1939 r. stosunkowo słabo odznaczył się na tych terenach. Okupant przejął całą kontrolę nad gospodarką, m.in. wyznaczając swoich zarządców ziemskich. Dwór w Karniewie stał się od teraz rezydencją starosty powiatu makowskiego. W siedzibie władz gminnych zainstalowano posterunek żandarmerii. Wobec braku mniejszości niemieckich na tych terenach szybko rozwinęła się prężnie działająca konspiracja. Mimo braku zbrojnego podziemia, prowadzono działania organizacyjne, wywiadowcze a także tajne nauczania. W trakcie styczniowej ofensywy 1945 r., w dniach 15-16 stycznia na obszar gminy weszła 48. Armia Rosyjska oswobadzając mieszkańców od okupanta niemieckiego. Z wojny tej gmina wyszła z bardzo dużymi stratami.

Organizując na nowo Państwo pozostawiono przedwojenny system administracyjny, nie zmieniając wcale granic gmin i powiatów. Po reformie administracyjnej z 1975 r. gmina Karniewo znalazła się w powiecie ciechanowskim. Natomiast po reformie z 1999 r. gmina znalazła się w województwie mazowieckim, w powiecie makowskim. Obecnie teren samorządu zajmuje 129,38 km² i zamieszkuje go około 5500 osób.

5.2.2. Zabytki nieruchome w Gminie Karniewo

Zdecydowaną większość zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie Gminy Karniewo stanowiły drewniane domy mieszkalne datowane na początek XX w. Największa ich ilość występowała w miejscowościach Łukowo, Słoniawy czy Karniewo. Z biegiem czasu jednak objekty te utraciły swoje walory zabytkowe poprzez przekształcenie lub postępującą degradację substancji zabytkowej. Pośród tych obiektów architektury drewnianej znajdziemy także domy murowane znajdujące się m.in. w Czarnostowie, Gościejewie, Leśniewie czy Szwelicach. Oprócz tego budownictwa stricte mieszkalnego na terenie gminy możemy znaleźć również wiatrak typu „koźlak”, który znajduje się w Czarnostowie. Wśród tych obiektów na szczególną uwagę zasługują te wpisane do Mazowieckiego Rejestru Zabytków.

Obecny Kościół par. pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa został wzniesiony pod koniec XVI w. pod wezwaniem Św. Stanisława, a konsekrowany został około 1620 r. W 1760 r. kościół został podczas pożaru znacznie uszkodzony, a następnie odbudowany staraniem pisarza różańskiego. Obecnie jest to budowla orientowana, w stylu gotycko-renesansowym, trzynawowa. Ołtarze oraz ambona utrzymane są w stylu neobarokowym, a w ołtarzu głównym znajduje się obraz Matki Boskiej z Dzieciątkiem i obraz Wszystkich Świętych. Obiekt ten wpisany jest do rejestru zabytków Województwa Mazowieckiego pod nr A-93 z dnia 08.12.1961 r.

Fotografia 1. Kościół par. pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa

Dwór w Karniewie wraz z parkiem oraz pozostałościami gródka rycerskiego wpisany jest do rejestru zabytków Województwa Mazowieckiego pod nr A-274 dnia 06.12.1993 r. Dwór ten wybudowano w latach 1830-1840 r. W tym czasie założono również park, którego kompozycja przetrwała do dzisiaj. Park ten posiada bardzo rozległe układy stawów wodnych i starorzeczy Pełty. W rozlewiskach położona jest wyspa, na której znajdują się pozostałości średniowiecznego gródka rycerskiego.

5.2.3 Zabytki archeologiczne

Na terenie Gminy Karniewo znajdują się osiemdziesiąt trzy stanowiska archeologiczne. Występują one na obszarach AZP 43-45,43-46,43-47 a także na AZP 44-66,44-67 i AZP 45-66. Stanowisko określane jako najstarsze zostało odnalezione w Wólce Łukowskiej. Najwcześniejszą rolniczą kulturą neolityczną, której istnienie stwierdzono na tych ziemiach była kultura pucharów lejkowatych. Z późniejszego okresu odnaleziono również ślady kultury trzcinieckiej czy grupa kultury łużyckiej. Następną była kultura grobów podkloszowych oraz kultura przeworska. Doskonale widać, iż procesy osadnicze przebiegały na tych ziemiach dość harmonijnie. Ilość znalezisk z okresu wpływów rzymskich jest najliczniejszą spośród tych pochodzących z pradziejów – zgodnie z mazowiecką prawidłowością.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

5.3.1 Zabytki nieruchome w wojewódzkim rejestrze zabytków

Na terenie Gminy Karniewo istnieją dwa obiekty wpisane do wojewódzkiego rejestru zabytków. W poniższej tabeli 1. przedstawiono szczegółowe ich zestawienie.

	Miejscowość	Adres	Obiekt	Datowanie	Nr wpisu do rejestru	Data wpisu do rejestru
1.	Karniewo	Karniewo 38	Zespół podworski (dwór, park podworski, gród, pozostałości średniowiecznego grodu rycerskiego)	1830-1840 r. Gród rycerski XIV-XV w.	A-274	1961-12-08
2.	Karniewo	ul. Pl. Kościelny 4	Kościół parafialny	XVI-XVII w.	A-93	1993-12-06

Tabela 1 . Gmina Karniewo – wojewódzki rejestr zabytków

5.3.2 Pozostałe zabytki nieruchome w wojewódzkiej ewidencji zabytków

W ewidencji prowadzonej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków znajdują się obiekty wymienione w Tabeli 2.

	Miejscowość	Adres	Obiekt	Datowanie
1.	Byszewo	Byszewo 5	Dom drewniany	ok. 1925 r. r.
2.	Byszewo Wygoda	Byszewo Wygoda 12	Dom glinobitka	1 ćw. XX w.
3.	Byszewo Wygoda	Byszewo Wygoda 15	Dom drewniany	1 ćw. XX w.
4.	Byszewo Wygoda	Byszewo Wygoda	Budynek gospodarczy mur.	1 ćw. XX w.
5.	Byszewo Wygoda	Byszewo Wygoda 16	Dom drewniany	1 ćw. XX w.
6.	Chelchy Chabdzyno	Chelchy Chabdzyno	Dom drewniany	ok. 1925 r.
7.	Chelchy Cibory	Chelchy Cibory	Dom drewniany	ok. 1925 r.
8.	Chelchy Iłowe	Chelchy Iłowe 1	Dom drewniany	ok. 1920 r.
9.	Chelchy Iłowe	Chelchy Iłowe 1	Budynek gospodarczy mur.	1 ćw. XX w.
10.	Chelchy Iłowe	Chelchy Iłowe 2	Dom drewniany	ok. 1920 r.
11.	Chelchy Iłowe	Chelchy Iłowe 4	Dom drewniany	1 ćw. XX w.
12.	Chelchy Iłowe	Chelchy Iłowe 5	Dom drewniany	ok. 1920 r.
13.	Chelchy Jakusy	Chelchy Jakusy 5	Dom drewniany	ok. 1925 r.
14.	Chelchy Klimki	Chelchy Klimki 1	Budynek gospodarczy mur.	ok. 1930 r.
15.	Chelchy Klimki	Chelchy Klimki 5	Dom drewniany	ok. 1930 r.
16.	Chelchy Klimki	Chelchy Klimki 11	Dom drewniany	ok. 1980 r.
17.	Chelchy Kmiecie	Chelchy Kmiecie	Zespół podworski	
18.	Chelchy Kmiecie	Chelchy Kmiecie	Dwór mur.	4 ćw. XIX w.
19.	Chelchy Kmiecie	Chelchy Kmiecie	Spichlerz mur.	ok. 1950 r.
20.	Chelchy Kmiecie	Chelchy Kmiecie 3	Dom drewniany	ok. 1930 r.
21.	Chelchy Kmiecie	Chelchy Kmiecie 6	Dom drewniany	ok. 1920 r.
22.	Chelchy Kmiecie	Chelchy Kmiecie 19	Dom drewniany	ok. 1920 r.
23.	Chelchy Kmiecie	Chelchy Kmiecie 21	Dom drewniany	1 ćw. XX w.
24.	Chrzanowo Bronisze	Chrzanowo Bronisze 3	Dom drewniany	ok. 1925 r.
25.	Chrzanowo Bronisze	Chrzanowo Bronisze	Budynek gospodarczy mur.	1 ćw. XX w.
26.	Chrzanowo Bronisze	Chrzanowo Bronisze 6	Dom drewniany	1 ćw. XX w.
27.	Chrzanowo Bronisze	Chrzanowo Bronisze 12	Dom drewniany	1932 r.
28.	Chrzanowo Bronisze	Chrzanowo Bronisze 17	Dom glinobitka	ok. 1925 r.
29.	Chrzanowo Bronisze	Chrzanowo Bronisze	Budynek gospodarczy glinobitka	1 ćw. XX w.
30.	Czarnostów	Czarnostów	Zespół podworski	
31.	Czarnostów	Czarnostów	Spichlerz mur.	k. XIX w.
32.	Czarnostów	Czarnostów	Oficina mur.	k. XIX w.
33.	Czarnostów	Czarnostów	Wiatrak drewniany	k. XIX w.
34.	Czarnostów	Czarnostów 38	Dom drewniany	ok. 1920 r.
35.	Czarnostów Polesie	Czarnostów Polesie 7	Dom drewniany	ok. 1925 r.
36.	Czarnostów Polesie	Czarnostów Polesie 25	Dom drewniany	1 ćw. XX w.

37.	Czarnostów Polesie	Czarnostów Polesie 26	Dom drewniany	1 ćw. XX w.
38.	Gościejewo	Gościejewo 21	Dom drewniany	1 ćw. XX w.
39.	Gościejewo	Gościejewo 23	Dom drewniany	ok. 1925 r.
40.	Gościejewo	Gościejewo 24	Dom glinobitka	1 ćw. XX w.
41.	Karniewo	Karniewo	Zespół sakralny	
42.	Karniewo	Karniewo	Kościół par. mur.	XVI w.
43.	Karniewo	Karniewo	Dzwonnica	2 poł. XIX w.
44.	Karniewo	Karniewo	Brama mur.	XIX w.
45.	Karniewo	Karniewo	Plebania mur.	ok. 1900 r.
46.	Karniewo	Karniewo	Budynek gospodarczy mur.	1912 r.
47.	Karniewo	Karniewo	Kapliczka mur.	3 ćw. XIX w.
48.	Karniewo	Karniewo	Zespół podworski	
49.	Karniewo	Karniewo	Dwór mur.	poł. XIX w., ok. 1940
50.	Karniewo	Karniewo	Budynek urzędu pocztowego (d. Urząd gminy) mur.	ok. 1925 r.
51.	Karniewo	Karniewo 15	Dom drewniany	ok. 1920 r.
52.	Karniewo	Karniewo 16	Dom drewniany	1 ćw. XX w.
53.	Karniewo	Karniewo 22	Dom drewniany	ok. 1920 r.
54.	Karniewo	Karniewo 23	Dom drewniany	ok. 1920 r.
55.	Karniewo	Karniewo 26	Dom drewniany	ok. 1930 r.
56.	Karniewo	Karniewo 64	Dom drewniany	1 ćw. XX w.
57.	Karniewo	Karniewo 83	Dom drewniany	ok. 1920 r.
58.	Karniewo	Karniewo 87	Dom drewniany	ok. 1925 r.
59.	Karniewo	Karniewo 90	Dom drewniany	ok. 1920 r.
60.	Karniewo	Karniewo 94	Dom drewniany	ok. 1920 r.
61.	Karniewo	Karniewo 95	Dom drewniany	ok. 1920 r.
62.	Karniewo	Karniewo 96	Dom drewniany	1 ćw. XX w.
63.	Karniewo	Karniewo 98	Dom drewniany	1 ćw. XX w.
64.	Karniewo	Karniewo 102	Dom mur.	ok. 1920 r.
65.	Karniewo	Karniewo 103	Dom drewniany	ok. 1920 r.
66.	Karniewo	Karniewo 105	Dom drewniany	ok. 1900
67.	Karniewo	Karniewo 106	Dom drewniany	ok. 1920 r.
68.	Karniewo	Karniewo 107	Dom drewniany	1 ćw. XX w.
69.	Karniewo	Karniewo 109	Dom drewniany	ok. 1900 r., ok. 1920 r.
70.	Karniewo	Karniewo 112	Dom mur.	1924 r.
71.	Karniewo	Karniewo 114	Dom drewniany	ok. 1920 r.
72.	Karniewo	Karniewo 141	Dom drewniany	ok. 1930 r.
73.	Karniewo	Karniewo 145	Dom drewniany	ok. 1925 r.
74.	Karniewo	Karniewo 147	Dom drewniany	1 ćw. XX w.
75.	Karniewo	Karniewo 151	Dom mur.	ok. 1930 r.
76.	Karniewo	Karniewo 153	Dom drewniany	ok. 1900 r.
77.	Karniewo	Karniewo 155	Dom mur.	ok. 1935 r.
78.	Karniewo	Karniewo 157	Dom drewniany	ok. 1930 r.
79.	Karniewo	Karniewo 158	Dom drewniany	ok. 1910 r.
80.	Karniewo	Karniewo 164	Dom drewniany	ok. 1900 r.
81.	Karniewo	Karniewo 165	Dom drewniany	ok. 1920 r.

82.	Karniewo	Karniewo 165	Budynek gospodarczy drewniany	1 ćw. XX w.
83.	Karniewo	Karniewo 174	Dom drewniany	ok. 1920 r.
84.	Karniewo	Karniewo 179	Dom drewniany	ok. 1920 r.
85.	Karniewo	Karniewo	Brama cmentarza mur.	ok. 1900 r.
86.	Konarzewo Bolesty	Konarzewo Bolesty 2	Budynek gospodarczy drewniany	1 ćw. XX w.
87.	Konarzewo Bolesty	Konarzewo Bolesty 3	Dom drewniany	ok. 1880 r.
88.	Konarzewo Bolesty	Konarzewo Bolesty 4	Budynek gospodarczy drewniany	1 ćw. XX w.
89.	Konarzewo Bolesty	Konarzewo Bolesty 7	Dom drewniany	ok. 1930 r.
90.	Konarzewo Bolesty	Konarzewo Bolesty	Budynek gospodarczy drewniany	1 ćw. XX w.
91.	Krzemień	Krzemień	Zespół podworski	ok. 1920 r.
92.	Krzemień	Krzemień	Czworak drewniany	ok. 1920 r.
93.	Krzemień	Krzemień	Piwnice pracowników mur.	ok. 1925 r.
94.	Leśniewo	Leśniewo 13	Dom drewniany	ok. 1925 r.
95.	Leśniewo	Leśniewo 21	Budynek gospodarczy mur.	ok. 1930 r.
96.	Leśniewo	Leśniewo 22	Dom drewniany	ok. 1930 r.
97.	Leśniewo	Leśniewo 22	Budynek gospodarczy mur.	ok. 1920 r.
98.	Leśniewo	Leśniewo 23	Dom drewniany	ok. 1920 r.
99.	Leśniewo	Leśniewo 28	Dom mur.	ok. 1925 r.
100.	Leśniewo	Leśniewo 30 (Rutki)	Dom drewniany	ok. 1920 r.
101.	Leśniewo	Leśniewo 35	Dom drewniany	ok. 1925 r.
102.	Łukowo	Łukowo	Zespół podworski	
103.	Łukowo	Łukowo	Spichlerz mur.	1873 r.
104.	Łukowo	Łukowo	Dawna kuźnia mur.	4 ćw. XIX w.
105.	Łukowo	Łukowo	Budynek dawnej kuchni dworskiej mur.	ok. 1900
106.	Łukowo	Łukowo 2	Dom drewniany	1938 r.
107.	Łukowo	Łukowo 4	Dom	ok. 1925 r.
108.	Łukowo	Łukowo 6	Dom	ok. 1920 r.
109.	Łukowo	Łukowo 10	Dom drewniany	1973 r.
110.	Łukowo	Łukowo 17	Dom mur.	ok. 1930 r.
111.	Łukowo	Łukowo 19	Dom drewniany	ok. 1930 r.
112.	Łukowo	Łukowo 29	Dom drewniany	ok. 1925 r.
113.	Łukowo	Łukowo 33	Dom drewniany	ok. 1930 r.
114.	Łukowo	Łukowo 34	Dom drewniany	ok. 1925 r.
115.	Łukowo	Łukowo 43	Dom drewniany	ok. 1925 r.
116.	Łukowo	Łukowo 47	Dom drewniany	ok. 1930 r.
117.	Łukowo	Łukowo 51	Dom mur.	ok. 1930 r.
118.	Łukowo	Łukowo 53	Dom mur.	ok. 1925 r.
119.	Łukowo	Łukowo 56	Dom drewniany	1 ćw. XX w.
120.	Łukowo	Łukowo 57	Dom drewniany	ok. 1925 r.
121.	Łukowo	Łukowo 60	Dom drewniany	ok. 1925 r.
122.	Łukowo	Łukowo 64	Dom drewniany	ok. 1920 r.
123.	Łukowo	Łukowo 66	Dom drewniany	ok. 1920 r.
124.	Łukowo	Łukowo 67	Dom drewniany	ok. 1930 r.
125.	Łukowo	Łukowo	Budynek młyna mechanicznego mur.	ok. 1930 r.

126.	Malechy	Malechy 4	Dom drewniany	ok. 1925 r.
127.	Malechy	Malechy 10	Dom mur/drewniany	pocz. XX w.
128.	Malechy	Malechy	Budynek gospodarczy mur.	1 ćw. XX w.
129.	Malechy	Malechy 11	Dom drewniany	1 ćw. XX w.
130.	Malechy	Malechy 13	Dom drewniany	ok. 1925 r.
131.	Malechy	Malechy 28	Dom drewniany	ok. 1930 r.
132.	Milewo Malonki	Milewo Malonki	Dom drewniany	ok. 1925 r.
133.	Milewo Malonki	Milewo Malonki	Dom mur.	ok. 1925 r.
134.	Milewo Wypychy	Milewo Wypychy 1	Dom drewniany	ok. 1920 r.
135.	Obiecanowo	Obiecanowo 10	Dom drewniany	ok. 1925 r.
136.	Ośnica	Ośnica 4	Dom drewniany	ok. 1925 r.
137.	Ośnica	Ośnica 6	Dom drewniany	pocz. XX w.
138.	Ośnica	Ośnica 7	Dom drewniany	ok. 1925 r.
139.	Ośnica	Ośnica 8	Budynek gospodarczy mur.	1 ćw. XX w.
140.	Rafały	Rafały	Są budynki wiejskie z lat międzywojennych	
141.	Romanowo	Romanowo 2	Dom drewniany	ok. 1920 r.
142.	Romanowo	Romanowo 11	Dom drewniany	ok. 1925 r.
143.	Romanowo	Romanowo 21	Dom drewniany	ok. 1925 r.
144.	Romanowo	Romanowo 22	Dom drewniany	ok. 1920 r.
145.	Romanowo	Romanowo 59	Dom drewniany	ok. 1920 r.
146.	Słoniawy	Słoniawy 8	Dom drewniany	ok. 1930 r.
147.	Słoniawy	Słoniawy 9	Dom drewniany	ok. 1925 r.
148.	Słoniawy	Słoniawy 13	Dom drewniany	ok. 1930 r.
149.	Słoniawy	Słoniawy 16	Dom drewniany	ok. 1930 r.
150.	Słoniawy	Słoniawy 20	Dom drewniany	ok. 1930 r.
151.	Słoniawy	Słoniawy 28	Dom mur.	ok. 1926 r.
152.	Słoniawy	Słoniawy 33	Dom drewniany	ok. 1930 r.
153.	Słoniawy	Słoniawy 37	Dom drewniany	ok. 1925 r.
154.	Słoniawy	Słoniawy 44	Dom drewniany	ok. 1930 r.
155.	Słoniawy	Słoniawy 46	Dom drewniany	ok. 1925 r.
156.	Słoniawy	Słoniawy 48	Dom drewniany	ok. 1925 r.
157.	Słoniawy	Słoniawy 54	Dom drewniany	1 ćw. XX w.
158.	Słoniawy	Słoniawy	Budynek gospodarczy mur.	1 ćw. XX w.
159.	Słoniawy	Słoniawy 55	Dom drewniany	ok. 1925 r.
160.	Szłasy Złotki	Szłasy Złotki 1	Dom drewniany	ok. 1925 r.
161.	Szwelice	Szwelice	Plebania mur.	1 ćw. XX w.
162.	Szwelice	Szwelice 43	Budynek gospodarczy mur.	ok. 1925 r.
163.	Szwelice	Szwelice 44	Dom mur.	ok. 1925 r.
164.	Szwelice	Szwelice 57	Dom drewniany	ok. 1925 r.
165.	Szwelice	Szwelice 59	Dom mur.	ok. 1925 r.
166.	Szwelice	Szwelice 60	Dom drewniany	ok. 1930 r.
167.	Szwelice	Szwelice 67	Dom mur.	ok. 1930 r.
168.	Szwelice	Szwelice 84	Dom drewniany	ok. 1925 r.
169.	Szwelice	Szwelice	Budynek gospodarczy mur.	ok. 1930 r.
170.	Szwelice	Szwelice 91	Dom drewniany	1938 r.
171.	Tłucznice	Tłucznice 10	Dom drewniany	ok. 1930 r.

172.	Tłucznice	Tłucznice 11	Dom drewniany	ok. 1925 r.
173.	Tłucznice	Tłucznice	Stodoła drewniany	1 ćw. XX w.
174.	Tłucznice	Tłucznice 12	Dom drewniany	1 ćw. XX w.
175.	Tłucznice	Tłucznice 15	Budynek gospodarczy mur.	ok. 1920 r.
176.	Tłucznice	Tłucznice 16	Dom drewniany	ok. 1925 r.
177.	Tłucznice	Tłucznice 17	Dom drewniany	ok. 1925 r.
178.	Tłucznice	Tłucznice 23	Dom drewniany	ok. 1930 r.
179.	Tłucznice	Tłucznice	Budynek gospodarczy mur.	ok. 1930 r.
180.	Tłucznice	Tłucznice 24	Dom drewniany	ok. 1930 r.
181.	Tłucznice	Tłucznice 32	Dom drewniany	1930 r.
182.	Tłucznice	Tłucznice 33	Dom drewniany	ok. 1925 r.
183.	Tłucznice	Tłucznice	Budynek gospodarczy drewniany	1 ćw. XX w.
184.	Wólka Łukowska	Wólka Łukowska 5	Dom drewniany	ok. 1920 r.
185.	Wólka Łukowska	Wólka Łukowska 6	Dom drewniany	ok. 1930 r.
186.	Wólka Łukowska	Wólka Łukowska 7	Dom drewniany	ok. 1925 r.
187.	Wólka Łukowska	Wólka Łukowska 11	Dom drewniany	ok. 1925 r.
188.	Wólka Łukowska	Wólka Łukowska 12	Dom drewniany	ok. 1925 r.
189.	Wólka Łukowska	Wólka Łukowska 15	Dom drewniany	ok. 1925 r.
190.	Wólka Łukowska	Wólka Łukowska 16	Dom drewniany	ok. 1925 r.
191.	Wólka Łukowska	Wólka Łukowska 17	Dom drewniany	1938 r.
192.	Wronowo	Wronowo	Zespół podworski	
193.	Wronowo	Wronowo	Spichlerz mur.	ok. 1930 r.
194.	Wronowo	Wronowo 1	Dom drewniany	ok. 1925 r.
195.	Wronowo	Wronowo 2	Dom drewniany	ok. 1930 r.
196.	Wronowo	Wronowo 20	Dom drewniany	ok. 1925 r.
197.	Wronowo	Wronowo 26	Dom drewniany	ok. 1925 r.
198.	Wronowo	Wronowo	Budynek gospodarczy mur.	ok. 1925 r.
199.	Zakrzewo	Zakrzewo 2	Budynek gospodarczy mur.	1 ćw. XX w.
200.	Zaręby	Zaręby	Zespół podworski	
201.	Zaręby	Zaręby	Piwnica dworska mur.	1 ćw. XX w.
202.	Zaręby	Zaręby 25	Dom drewniany	ok. 1925 r.
203.	Zaręby	Zaręby 30	Dom drewniany	ok. 1930 r.
204.	Zelki Dąbrowne	Zelki Dąbrowne 4	Dom drewniany	1 ćw. XX w.
205.	Zelki Dąbrowne	Zelki Dąbrowne 6	Dom drewniany	ok. 1930 r.
206.	Zelki Dąbrowne	Zelki Dąbrowne 9	Dom drewniany	ok. 1925 r.
207.	Zelki Dąbrowne	Zelki Dąbrowne 10	Dom drewniany	ok. 1920 r.
208.	Żabin Karniewski	Żabin Karniewski 6	Dom drewniany	ok. 1920 r.
209.	Żabin Karniewski	Żabin Karniewski 29	Dom drewniany	ok. 1925 r.
210.	Żabin Karniewski	Żabin Karniewski 33	Dom drewniany	ok. 1925 r.
211.	Żabin Karniewski	Żabin Karniewski 37	Dom drewniany	ok. 1920 r.
212.	Żabin Karniewski	Żabin Karniewski 39	Dom drewniany	ok. 1920 r.
213.	Żabin Łukowski	Żabin Łukowski 6	Dom drewniany	ok. 1925 r.

Tabela 2 .Gmina Kaniewo – wojewódzka ewidencja zabytków

5.4. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

5.4.1. Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Karniewo

Dotychczas Gmina Karniewo nie prowadziła Gminnej Ewidencji Zabytków. Jednak nowelizacja ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 18 marca 2010 r., która weszła w życie 5 czerwca 2010 r., znacznie wzmocniła rolę gminnej ewidencji zabytków, czyniąc z niej źródło prawa miejscowego. Do art. 19 dodano ust.1a wskazujący zabytki, których ochrona musi być bezwarunkowo uwzględniona w decyzjach o ustaleniu inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej oraz decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. Są to zabytki wpisane do rejestru wraz z ich otoczeniem oraz zabytki nieruchomości, znajdujące się w gminnej ewidencji zabytków.

GEZ	KARTA ADRESOWA ZABYTKU NIEMUCHOMEGO		3. Miejscowość
1. Nazwa	Cmentarz parafialny	2. Czas powstania	Karniewo
		2 poł. XIX w.	
8. Fotografia z opisem wskazującym orientację albo mapa z zaznaczonym stanowiskiem archeologicznym			4. Adres
 			06-425, Karniewo
 			5. Przynależność administracyjna
			Województwo
			mazowieckie
			Powiat
			Makowski
			Gmina
			Karniewo
			6. Forma ochrony
			MPZP, uchwała nr XI/53/03, data: 2003-12-23.
			7. Opracowanie karty (autor, data i podpis)
			ruszczyk, 2013-05-09

Rysunek 1. Wzór karty Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Karniewo.

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 162 poz. 1568) oraz Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r., w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za

granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. nr 113, poz. 661), jest prowadzona w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gmin.

Karta adresowa zabytku zawiera w szczególności dane umożliwiające określenie wieku i rodzaju zabytku, jego miejsce położenia lub przechowywania oraz formę ochrony. Gminna ewidencja zabytków stanowi część wojewódzkiej ewidencji zabytków, która z kolei jest częścią krajowej ewidencji zabytków prowadzonej przez Generalnego Konserwatora Zabytków. Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i Gminy. Gminna Ewidencja Zabytków Gminy Karniewo została przygotowana według specyfikacji przygotowanej przez Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Podczas prac nad Gminną Ewidencją Zabytków dokonano weryfikacji zasobu znajdującego się w wykazie Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pod kątem stanu faktycznego.

5.4.2 Zabytki nieruchomości

Po uporządkowaniu i skatalogowaniu gminnego zasobu zabytków nieruchomości, w Gminnej Ewidencji Zabytków umieszczono obiekty, które prezentuje Tabela 3.

	Miejscowość	Ulica	Stary nr	Nowy nr	Nr dz. ewid.	Obiekt	Forma ochrony
1.	Chelchy Kmiece	Chelchy Kmiece	2	2	98/3	Budynek mieszkalny	
2.	Chelchy Kmiece	Chelchy Kmiece		33	30/7	Dwór	
3.	Chelchy Kmiece	Chelchy Kmiece		33E	30/12	Spichlerz	
4.	Czarnostów	Czarnostów		-	186/5 i 189/2	Park podworski	MPZP, uchwała nr XI/53/03, data: 2003-12-23
5.	Czarnostów	Czarnostów	51	52	189/1	Budynek mieszkalny/oficyna	Zmiana MPZP, uchwała nr XXVI/143/09, data: 2009-12-30
6.	Czarnostów	Czarnostów	51	52	189/1	Spichlerz	Zmiana MPZP, uchwała nr XXVI/143/09, data: 2009-12-30
7.	Czarnostów Polesie	Czarnostów Polesie	20	20	33	Budynek mieszkalny	
8.	Karniewo	Karniewo		1	58	Cmentarz parafialny	MPZP, uchwała nr XI/53/03, data: 2003-12-23
9.	Karniewo	Mazowiecka	3	3	398	Grota piwniczna	

10.	Karniewo	Plac Kościelny	(bez nr)	3	587	Kościół parafialny	Rejestr: A-93, data: 1993-12-06, MPZP, uchwała nr XI/53/03, data: 2003-12-23
11.	Karniewo	Plac Kościelny	(bez nr)	3	587	Dzwonnica przykościelna	MPZP, uchwała nr XI/53/03, data: 2003-12-23
12.	Karniewo	Plac Kościelny	(bez nr)	3	587	Brama przykościelna	MPZP, uchwała nr XI/53/03, data: 2003-12-23
13.	Karniewo	Plac Kościelny	(bez nr)	3	587	Kapliczka	MPZP, uchwała nr XI/53/03, data: 2003-12-23
14.	Karniewo	Plac Kościelny	(bez nr)	4	258	Plebania	MPZP, uchwała nr XI/53/03, data: 2003-12-23
15.	Karniewo	Plac Kościelny	(bez nr)	5	258	Budynek gospodarczy przy plebanii	MPZP, uchwała nr XI/53/03, data: 2003-12-23
16.	Karniewo	Parkowa		1	257/5	Dwór	Rejestr: A-274, data: 1961-12-08, MPZP, uchwała nr XI/53/03, data: 2003-12-23
17.	Karniewo	Parkowa		1	257/5	Park dworski	Rejestr: A-274, data: 1961-12-08, MPZP, uchwała nr XI/53/03, data: 2003-12-23
18.	Karniewo	Pułtуска	5	5	450/2	Urząd Pocztowy, Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej (d. Urząd Gminy)	Zmiana MPZP, uchwała nr XXVI/143/09, data: 2009-12-30
19.	Karniewo	Pułtуска	10	10	549	Budynek mieszkalny	
20.	Karniewo	Pułtуска	19	19	500	Budynek mieszkalny	
21.	Karniewo	Szkolna	11	11	152/4	Budynek mieszkalny	
22.	Karniewo	Zawodzie	4a	4	242	Budynek mieszkalny	
23.	Karniewo	Zawodzie	9	5	225	Budynek mieszkalny	
24.	Krzemień	Krzemień		21	52/8	Park podworski	MPZP, uchwała nr XI/53/03, data: 2003-12-23
25.	Łukowo	Łukowo		80	62/3	Park podworski	MPZP, uchwała nr XI/53/03, data: 2003-12-23
26.	Łukowo	Łukowo	29	29	149	Budynek mieszkalny	
27.	Łukowo	Łukowo	67	67	40	Budynek mieszkalny	
28.	Łukowo	Łukowo		80	71	Spichlerz	
29.	Obiecanowo	Obiecanowo	10	10	18	Budynek mieszkalny	
30.	Romanowo	Romanowo (ob. Zakrzewo)	59 (ob. 35)	35	324	Budynek mieszkalny	
31.	Słoniawy	Słoniawy	Brak	7	142/3	Budynek mieszkalny	
32.	Szwelice	Szwelice	Brak	8	520	Cmentarz parafialny	MPZP, uchwała nr XI/53/03, data: 2003-12-23
33.	Szwelice	Szwelice	Brak	8	519	Kościół parafialny	
34.	Szwelice	Szwelice	Brak	85	358	Plebania	
35.	Szwelice	Szwelice	43	43	237/1	Budynek mieszkalny	
36.	Szwelice	Szwelice	91	91	417	Budynek mieszkalny	
37.	Tłucznice	Tłucznice	32	32	73/1	Budynek mieszkalny	

38.	Wólka Łukowska	Wólka Łukowska	47	47	16/1	Budynek mieszkalny	
39.	Wronowo	Wronowo		8	50	Spichlerz	

Tabela 3 .Gmina Kaniewo – gminna ewidencja zabytków

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ (SWOT)

Analizując stan krajobrazu kulturowego Gminy Karniewo rozpoznano następujące czynniki determinujące jego dalszy rozwój:

Silne strony

- Bogate dziedzictwo historyczne i kulturowe, atrakcyjność zasobów przyrodniczych, kulturowych i zabytkowych;
- Możliwość inwestowania w bazę turystyczno-noclegową;
- Społeczność lokalna zorientowana w losach obiektów zabytkowych znajdujących się na terenie ich miejscowości;
- Szczegółowo opisana dokumentacja historyczna gminy;
- Aktualne studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz aktualne miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego;

Słabe strony

- Pogarszający się stan techniczny dużej części obiektów zabytkowych w tym tak licznie występującej architektury drewnianej;
- Niewystarczająco rozwinięta infrastruktura turystyczna;
- Niski poziom wydatków na ochronę dziedzictwa kulturowego;
- Brak placówek muzealnych i naukowo-badawczych;
- Brak możliwości korzystania z oferty edukacyjno-kulturalnej;
- Niewystarczające wykorzystanie potencjału środowiska kulturowego dla celów społecznych, gospodarczych i turystycznych.

Szanse

- Wykorzystanie środków na kulturę pochodzących m. in. z funduszy Unii Europejskiej czy programów operacyjnych Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- Możliwość finansowania prac konserwatorskich ze środków powiatowych;
- Zwiększenie się dostępności kapitałów i środków pomocowych pochodzących z Unii Europejskiej;
- Udostępnianie obiektów atrakcyjnych turystycznie;
- Wykorzystanie bogatej historii tych ziem do wytworzenia świadomości patriotyzmy lokalnego.

Zagrożenia

- Szybko postępująca degradacja zasobu zabytkowego nurtu architektury drewnianej;
- Brak dostatecznego oznakowania obiektów zabytkowych;
- Brak potencjalnych inwestorów;
- Zagrożenia pożarowe – związane z warunkami atmosferycznymi, szczególnie niebezpieczne dla architektury drewnianej;
- Niewystarczające fundusze na dalszy rozwój turystyczno-rekreacyjny;

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1. Priorytety

W toku analizy, określono trzy priorytety realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Karniewo. Są to:

- **Priorytet I**

Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

- **Priorytet II**

Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej.

- **Priorytet III**

Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

7.2. Kierunki działań i zadania

W ramach wymienionych priorytetów wytyczono kierunki działań i na tej podstawie wyodrębnilo poszczególne zadania.

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy			
Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	<ul style="list-style-type: none"> • Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków. 	Gmina Karniewo, Jednostki Gminne,	Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego, Dotacje Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Priorytet II: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej			
Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego	<ul style="list-style-type: none"> Opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu zabytkami archeologicznymi Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego 	Gmina Karniewo	Budżet gminy
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	<ul style="list-style-type: none"> Podejmowanie prób wyeksponowania turystycznego zabytków położonych na terenie gminy 	Gmina Karniewo, Jednostki Gminne.	Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego, Dotacje Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Priorytet III: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego			
Kierunki działań	Zadania	Wykonawca	Źródła finansowania
Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów uwzględnionych w gminnej ewidencji zabytków (z zastosowaniem komputerowej bazy danych) 	Gmina Karniewo, Jednostki Gminne.	Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego, Dotacje Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	<ul style="list-style-type: none"> • Udostępnienie informacji o zabytkach gminy w Internecie • Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego opartego o stronę internetową 	Gmina Karniewo, Jednostki Gminne.	Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego, Dotacje Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	<ul style="list-style-type: none"> • Organizowanie imprez plenerowych promujących zabytki położone na terenie gminy • Rozwijanie działalności wystawienniczej powiązanej z zabytkami Gminy Karniewo i ich historią • Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych • Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym opracowań historycznych, folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy • Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizację zajęć na temat zabytków, ich roli oraz wartości z punktu widzenia historii i współczesności celem kształtowania regionalnej tożsamości kulturowej, np.: <ul style="list-style-type: none"> ○ Czym są zabytki? ○ Skąd się biorą i jaką rolę pełniły? ○ Jakie zabytki posiadamy? ○ Jak dbać o zabytki? ○ Jaką rolę pełnią obecnie? 	Gmina Karniewo, Jednostki Gminne.	Budżet gminy, Dotacje unijne, Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego, Dotacje Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
---	--	-----------------------------------	--

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KARNIEWO

Zadania określone w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Gminy Karniewo będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

- Instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących między innymi uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- Instrumentów finansowych obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych, udzielanie dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych;
- Instrumentów koordynacji obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych Województwa Mazowieckiego;
- Instrumentów społecznych obejmujących między innymi działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- Instrumentów kontrolnych obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Karniewo, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Gminy, w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Wójt będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Gminy.

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązującym wyznacznikiem sposobu finansowania opieki nad zabytkami są zasady zawarte w rozdziale 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Nakładają one obowiązek finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku na osobę fizyczną, lub inną jednostkę organizacyjną w tym także na jednostki z sektora finansów publicznych, posiadające tytuł prawny do zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane m.in. z następujących źródeł:

- Z budżetu Gminy Karniewo - finansowanie dotyczy obiektów będących własnością gminy, lub pozostających w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, jak również w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.
- Z budżetu Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego w ramach przyznanej dotacji na prace zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.
- Z budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace, zgodne z art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.
- Z budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w ramach dotacji przyznanej zgodnie z art.77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. w oparciu o ogłaszane corocznie przez Ministerstwo aktualne programy.
- Z dotacji unijnych w ramach:
  - Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2007- 2013;
  - Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko;
  - Norweskiego Mechanizmu Finansowego i Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Uzasadnienie

Gmina zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U z 2013 poz. 594), w zakresie zadań własnych realizuje sprawy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Obowiązek sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami nakłada na Gminę art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opieki nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162 poz. 1568 z późn. zm.).

Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków w Warszawie pismem z dnia 22 sierpnia 2013 r. znak DO.5133.10.2013.DP, pozytywnie zaopiniował Gminny Program Opieki nad Zabytkami gminy Karniewo na lata 2013-2016.

Przyjęcie niniejszego programu nie tylko zachęci do działań ochronnych i edukacyjnych, ale także pozwoli właściwie zadbać o obiekty wymagające opieki. Z powyższych względów przyjęcie przedmiotowej uchwały uważa się za zasadne.